

Mediation in strafzaken

EMOTIONELE GENOEGDOENING VOOR SLACHTOFFER ÉN DADER

In deze bijdrage wordt ingegaan op een structurele inzet van *restorative justice* of herstelrecht in strafzaken in de vorm van mediation. De strafrechtspleging is in Nederland een van de laatste terreinen waarop mediation zijn intrede doet.

1 Inleiding

In deze aflevering van Strafolad komt de per 1 januari 2011 ingevoerde ‘Wet ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces’, ofwel de nieuwe titel IIIA in het Wetboek van Strafvordering (Sv), uitgebreid aan de orde. Deze nieuwe titel bevat een bepaling die van groot belang kan zijn voor het veranderen van de communicatie tussen slachtoffers en daders.² Artikel 51h Sv bevordert bemiddeling tussen slachtoffers en verdachten, slachtoffers en veroordeelden en stelt onder meer dat daaromtrent bij algemene maatregel van bestuur nadere regels (kunnen) worden gesteld. Het artikel opent de weg tot het structureel

inzetten van praktische toepassingen van restorative justice of herstelrecht in strafzaken zoals mediation en het uitvoeren van herstelconferenties. De strafrechtspleging is in Nederland een van de laatste terreinen waarop bemiddeling als manier van conflicthantering en -beslechting zijn intrede doet.

Artikel 51h Wetboek van Strafvordering³

1. Het Openbaar Ministerie bevordert dat de politie in een zo vroeg mogelijk stadium het slachtoffer en de verdachte mededeling doet van de mogelijkheden tot bemiddeling.
2. Indien een bemiddeling tussen het slachtoffer en de verdachte tot een overeenkomst heeft geleid, houdt de rechter, indien hij een straf of een maatregel oplegt, daarmee rekening.
3. Het Openbaar Ministerie bevordert bemiddeling tussen het slachtoffer en de veroordeelde, nadat het zich ervan heeft vergewist dat dit de instemming heeft van het slachtoffer.
4. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen nadere regels worden gesteld betreffende bemiddeling tussen het slachtoffer en de verdachte of tussen het slachtoffer en de veroordeelde.

1 Mr. J.R. Dierx is adviseur in haar eigen onderneming (zie www.jannydierx.nl), registermediator NMI, docent aan de leergang Mediation in Strafzaken van het Centrum voor Conflicthantering en lid van de redactie van het Tijdschrift voor Herstelrecht. Zij is co-auteur van het handboek Mediation in strafzaken dat in 2012 verschijnt bij de Sdu/NMI kennisreeks. Drs. G.J. Slump is criminoloog, zelfstandig adviseur, sociaal ondernemer (zie www.gertjanslump.nl) en mede-oprichter van de Stichting Restorative Justice Nederland. Na zijn studie heeft hij zich intensief bezig gehouden met projecten op het terrein van herstelrecht en diversie en de opvang van slachtoffers van misdrijven. Zijn inhoudelijke kennisvelden zijn criminaliteit en veiligheid, samenlevingsopbouw, en jeugd. Mr. M.E. Leijten is senior-rechter te Amsterdam, mediationcoördinator van de rechtbank Amsterdam en voorzitter van de stichting Restorative Justice Nederland (zie www.restorativejustice.nl).

2 We spreken voor het gemak steeds over daders en slachtoffers. Juridisch is dit echter niet helemaal correct. Bij mediation in lopende strafzaken heeft nog geen onherroepelijke veroordeling door de strafrechter plaatsgevonden. We kunnen dus (nog) niet van een dader spreken, maar van een verdachte. Als de politie naar bemiddeling doorverwijst zonder dat een aangifte is opgenomen, is zelfs niet eens sprake van “een verdachte”, maar van een conflict tussen personen waarin bemiddeling wordt bevorderd.

3 Wet ter versterking van de positie van het slachtoffer in het strafproces, datum inwerkingtreding 1 januari 2011 en Wet van 6 juni 2011 tot aanpassing van de Wet Schadefonds Geweldsmisdrijven in verband met de uitbreiding van de categorieën van personen die recht hebben op een uitkering uit het fonds en verruiming van de gevallen waarin men aanspraak kan maken op een dergelijke uitkering, aanpassing aan de Kaderwet zelfstandige bestuursorganen en enkele andere aanpassingen, Stb. 2011, 276.

2 Mogen slachtoffer en dader met elkaar spreken?

Het strafrecht en de strafrechtspleging zoals we dat nu kennen legt sterk de nadruk op het feit dat de dader een overheidsregel overtreedt en inbreuk pleegt op de publieke rechtsorde. De strafrechtspleging is sterk doordrongen van de notie dat het herstellen van de rechtsorde na een strafbaar feit een publiekrechtelijke aangelegenheid is. Het strafproces wordt weliswaar geacht bij te dragen aan genoegdoening voor het slachtoffer, maar het gedrag en de positie van de dader staan centraal. Slachtoffers hadden tot enkele decennia geleden weinig zelfstandige rechten. Zij zijn in Nederland, ondanks de uitgebreide nieuwe wetgeving, nog steeds geen procespartij, maar wel procesdeelnemer. De justitiële ketenpartners zijn zich ook meer en beter gaan inspannen voor schadevergoeding en schadeverhaal. Daarbij komt dat Nederland betrekkelijk voortvarend is geweest in de ontwikkeling van alternatieve sancties (werkstraffen, leerstraffen, HALT, individuele trajectbegeleiding, schadebemiddeling, civiele voeging), waarin zogenaamde herstelrechtelijke elementen verdisconteerd waren (zie ook hierna). Hierdoor is binnen het justitiële apparaat een periode van paradoxale resistance to change ontstaan ten opzichte van het toepassen van rechtstreekse vormen van bemiddeling tussen slachtoffers en daders, aldus Boutellier. Dit kan worden samengevat als: 'Het past niet en we doen het al'.⁴ Het nieuwe artikel 51h Sv biedt de gelegenheid verdere innovatie op gang te brengen. Door bemiddeling te bevorderen, komt de inbreuk die een dader van een strafbaar feit veelal pleegt op de rechten van een andere persoon van vlees en bloed meer op de voorgrond. Dat is een goede ontwikkeling, want ook uit de evaluatie van bijvoorbeeld het spreekrecht op de zitting blijkt dat hiermee voor de gelaedeerde op persoonlijk niveau niet hetzelfde resultaat wordt bereikt als met mediation in strafzaken.⁵ Het gaat slachtoffers niet alleen om financiële genoegdoening. Uit ervaringen in het buitenland blijkt dat:

- slachtoffers meestal willen weten wat er is gebeurd ('waarom ik?'),
- behoefte hebben aan erkenning van het hen aangedane leed en onrecht door de dader,
- hun emoties kwijt willen, en
- begrip en steun willen ontvangen.

Slachtoffers willen ook dat hetzelfde niet nog een keer gebeurt, dat het een ander niet overkomt, dat de dader ervan leert en zijn leven betert. Er is kortom behoefte aan herstel van vertrouwen en een genoegdoening die de dader biedt

helpt daarbij. Slachtoffers hebben zeker ook behoefte aan schadevergoeding, maar geen behoefte aan de bureaucratie daar omheen.⁶

De meeste daders die meedoen aan mediation in een strafzaak willen vertellen wat de achtergrond en situatie is geweest van waaruit zij hebben gehandeld. Zij willen weten wat hun daad heeft veroorzaakt, spijt betonen, althans daar iets van laten zien aan het slachtoffer en anderen die geraakt zijn door het misdrijf en tenslotte willen zij ruimte voor acceptatie van spijt en excuses. Ook als zij deze op gebrekkig wijze onder woorden brengen. Ofwel, zij willen vaak een kans krijgen om iets recht te zetten richting slachtoffer en gemeenschap en tevens de relatie met de eigen familieleden en hun gevoel van eigenwaarde herstellen.

3 Restorative justice of herstelrecht

Herstelrecht⁷ is de Nederlandse vertaling van restorative justice. De term restorative justice bestaat sinds de jaren zeventig. Er zijn verschillende definities van het begrip in omloop en er bestaan verschillen van mening over wat eronder moet worden verstaan en wat niet. Een van de grondleggers van restorative justice, Howard Zehr (2002, 37) omschrijft het zo: 'Restorative Justice is a process to involve, to the extent possible, those who have a stake in a specific offense and to collectively identify and address harms, needs, and obligations, in order to heal and put things as right as possible.' Restorative justice gaat om het antwoord op gedrag dat door de wetgever als een overtreding of een misdrijf is aangewezen en kan ook voordat er sprake is van een formele reactie na aangifte (preventief) worden ingezet⁸.

Restorative justice is ontstaan in westerse landen waar burgers ontevreden raakten over de resultaten binnen het strafproces.⁹ Het strafproces heeft als groot probleem dat zowel de slachtoffers als de daders zich er vaak niet in herkennen. De structuur van het strafrechtssysteem is een wereld die bevolkt wordt door professionals en publieke gezagsdragers. Er bestaat spanning tussen deze systeemwereld en de mensen van vlees en bloed bij wie het strafbare conflict emoties opwekt: woede, angst, wraakgevoelens, schaamte en schuld. Dat geldt niet alleen voor slachtoffer en dader, maar ook voor hun omgeving en de maatschappij. De juridische benadering focust op het gedrag van de verdachte, op wat er is gebeurd en of het gedrag aan de verdachte is toe te rekenen. De straf-

6 Zie uitgebreider Dierx en Van Hoek 2012, hst. 7.

7 Een betere vertaling zou wellicht 'herstellend recht' zijn.

8 Denk onder meer aan burenbemiddeling en peer mediation op scholen.

9 Zie onderzoeksbundel Criminaliteit en rechtshandhaving, Boom/CBS/WODC, 2010

4 Boutellier 2008.

5 Zie John Blad en Janny Dierx, Dierx en Van Hoek 2012, hst. 2.

rechtspleging dwingt de verdachte als het ware om samen met zijn advocaat op zoek te gaan naar excuses voor het eigen gedrag en naar andere mensen en omstandigheden die (mede) verantwoordelijk zijn. De advocaat is behulpzaam bij het voeren van die procedurele verweren die kansrijk lijken om een schuldigverklaring en/of strafoplegging te ontlopen. Dit wekt vervreemding op bij het slachtoffer en het publiek dat vaak (ook al is dat soms oppervlakkig) meekijkt. En ook daders verliezen tot op grote hoogte het eigen beheer over het conflict. Problemen waarin slachtoffers en daders zich bevinden worden vaak door de strafrechtelijke afdoening niet opgelost of verminderd. Het resultaat van het strafproces kan zelfs tegengesteld zijn aan behoeften van betrokkenen.

Restorative justice werkt vanuit een visie dat het strafrecht weer wordt toegepast zoals het ooit was bedoeld: als een laatste redmiddel en niet als een eerste of instrumentele impuls. Toepassing van restorative justice schept ruimte voor het ontwikkelen van alternatieve manieren om criminaliteit te bestrijden.

Restorative justice stimuleert dat de betrokken partijen de oplossing van (potentieel) strafbare conflicten als dat kan zoveel mogelijk in eigen handen nemen. Het gaat uit van het ontwikkelen van en bij voorkeur éérst inzetten van overlegpraktijken die eraan bijdragen dat:

- de schade en het leed van het slachtoffer waar mogelijk worden gecompenseerd,
- de onrust in het maatschappelijke leven vermindert, en
- de kans op succesvolle maatschappelijke integratie van daders toeneemt.

Interventies zijn gericht op verwerken en rechtzetten van wat fout is gegaan, het tot stand brengen van herstel en van duurzame oplossingen. Restorative justice omvat internationaal een breed scala aan activiteiten en alternatieve procedures voor en met slachtoffers en daders bij strafbare gebeurtenissen, ter aanvulling op de traditionele strafrechtelijke praktijk of als alternatief ervoor. In plaats van focus op de veroorzakers en wie wat heeft gedaan, ligt de focus op (de belangen van) iedereen die ermee te maken heeft (er last van heeft) en die verantwoordelijkheid kan, wil en moet nemen voor oplossingen.

Een belangrijke impuls voor de ontwikkeling van restorative justice kwam onder meer uit Nieuw Zeeland. In de jaren tachtig ontstond daar onvrede over het functioneren van de jeugdzorg en het jeugdstrafrecht, onder meer omdat ingezien werd dat de bestaande praktijken niet erg effectief waren. Dit heeft in 1989 geleid tot een nieuwe wet, de Children, Young Persons, and Their Families Act, waarin is vastgelegd dat de meeste delicten, die worden gepleegd door jongeren,

afgedaan dienen te worden met behulp van Family Group Conferences. Op veel plaatsen in de wereld werd dit systeem van Family Group Conferences overgenomen. Een van die werkwijzen, die ondertussen in diverse landen is ingevoerd, kreeg de naam Real Justice, een methode die is ontwikkeld door Ted Wachtel van het International Institute for Restorative Practices¹⁰. Ook in Nederland sloeg deze filosofie aan. In de jaren '90 kwam een aantal vooruitstrevende jeugdzorgmedewerkers bij elkaar om te kijken hoe ze het model in Nederland konden inzetten. Dit resulteerde in de oprichting van wat nu de Eigen Kracht Centrale is. De principes van de Family Group Conferences en het herstelgericht werken zijn in Nederland uitgewerkt in de vorm van Eigen Kracht-conferenties. Vanaf het begin is gestreefd naar een brede toepassing van dit soort conferenties, ook buiten de jeugdzorg. Inmiddels heeft de Eigen Kracht Centrale duizenden conferenties georganiseerd en is ze met de brede toepassing van conferenties leidend in de wereld¹¹.

Een andere impuls kwam vanuit Engeland en de Verenigde Staten waar met Victim Offender Mediation ruime ervaring is opgedaan.

4 Artikel 51h Sv: toepassen zowel bij aanvang als tijdens het strafproces en in een brede context

Artikel 51h Sv veronderstelt een actieve houding van politie en Openbaar Ministerie bij het bevorderen van bemiddeling in een vroegtijdig stadium van het strafproces.

Strafrecht en herstelrecht vinden plaats in een bepaalde maatschappelijke context, waarin de sociale orde en de rechtsorde elkaar tegenkomen en in elkaar grijpen. Het bevorderen van bemiddeling in een vroeg stadium is de 'verbinding' tussen de maatschappelijke/sociale en de juridische reactie op ongewenst gedrag en (potentieel) strafbaar gedrag. Herstelrechtelijke principes kunnen in dat licht op allerlei maatschappelijke terreinen van conflictoplossing en sociaal werk worden toegepast: (buurt)bemiddeling, (her)bevestiging van autoriteit en gezag in scholen, peer-mediation op scholen, werken aan kinder- en gezinswelzijn en toepassen van herstelgesprekken, bijvoorbeeld na grensoverschrijdend gedrag tegen publieke dienstverleners.

Idealiter is bij de reactie op grensoverschrijdend (en potentieel strafbaar) gedrag sprake van een continuum. Daarbij zijn interventies er aan de ene kant op gericht om grensoverschrijdend gedrag zo lang mogelijk met informele interventies op

¹⁰ www.realjustice.org

¹¹ Zie: www.eigen-kracht.nl/nl/inhoud/onze-roots

>>> van informeel (buiten strafproces)		>>> naar formeel			>>> tijdens strafproces		>>> na strafproces
>>> effect van gedrag op anderen benoemen of bespreken	>>> vragen stellen die bewustwording stimuleren van het gedrag en het effect op anderen	>>> (spontane) bijeenkomst met veroorzaker en gedupeerde	>>> Herstelgesprek of herstelbemiddeling	>>> Gespreks-cirkel of herstelconferentie	>>> Slachtofferdader gesprek	>>> Mediation in een strafzaak	>>> Herstelgerichte detentie
>>> aandacht voor gespreksvaardigheden en bejegening	>>> peer mediation op school	>>> vorm van bemiddeling	>>> Kan resulteren in vaststellingsovereenkomst of herstelplan				
		>>> buurtbemiddeling					
		>>> Vreedzame Wijk Mediation					
>>> aangifte is (mogelijk) aan de orde							
>>> politie onderzoek en 'restorative policing' is mogelijk							

Figuur 1: het herstelgerichte interventiemodel
 Ontleend aan Dierx en Van Hoek 2012

te lossen (en buiten het strafrecht te houden). Aan de andere kant worden de personen die betrokken zijn bij grensoverschrijdend en strafbaar gedrag zo mogelijk ook weer uit het strafrechtstelsel te begeleiden. De interventies zijn idealiter gericht op het zoveel mogelijk betrekken van de directe kring van belanghebbenden. Die kring van belanghebbenden is bij het toepassen van herstelrechtelijke uitgangspunten zo groot mogelijk.

Globaal ziet het herstelgerichte of “restoratieve” interventiemodel er in de Nederlandse praktijk zo uit, zie figuur 1.

De herstelgerichte interventies lopen op in “procedurele intensiteit”. Meer intensieve herstelrechtelijke interventies worden toegepast als het conflict in het strafrecht terecht komt of dreigt te komen. Zodoende komt het strafrecht pas in beeld als het echt nodig is.

5 Mediation in strafzaken

Mediation in strafzaken is de interventie die wordt toegepast als aangifte wordt overwogen en/of is gedaan. Mediation in strafzaken is een praktische toepassingsvorm van herstelrecht. Mediation heeft als doel een slachtoffer buiten de setting van het strafproces of de strafzitting aan het woord te laten komen en perspectief te bieden op genoegdoening, niet alleen voor materiële maar ook voor emotionele en psychische schade. Het slachtoffer krijgt de gelegenheid de dader in een andere – veel kwetsbaarder – positie te zien dan tijdens

de strafbare gebeurtenis. Bij een dader brengt een directe confrontatie met het aangerichte leed inzicht in de gevolgen van het eigen handelen. Een dader wordt geconfronteerd met de gevolgen van zijn handelen voor het slachtoffer. Vaak toont de dader besef van schuld aan het slachtoffer. Dit kan bijdragen aan het (emotionele) herstel van het slachtoffer.

Bij mediation in strafzaken staat niet de waarheidsvinding voorop, maar de beleving van de gebeurtenis, de impact en de gevolgen ervan. In een succesvol mediationproces worden emoties en percepties bespreekbaar en is het mogelijk dat de gevoelens over de gebeurtenis achteraf veranderen (in een gunstige, minder belastende zin). Net zoals bij mediation op andere terreinen is het doel van mediation dat positieve acties en ander gedrag de plaats innemen van de conflictueuze situatie. Bij het toepassen van mediation in strafzaken kan ook worden gedacht aan toepassing van het “conferencing” model. Het kan de resultaten van de mediation ten goede komen als ook steunpilaren en belanghebbenden bij de afwikkeling van een ingrijpende gebeurtenis en het herstel worden betrokken.

Door verantwoordelijkheid te nemen voor herstel van de schade en andere gevolgen, kan de dader zijn schuldgevoelens en schaamte op een andere en doorgaans positievere manier verwerken. De dader wordt aangesproken op zijn verantwoordelijkheidsgevoel en kan daar invulling aan geven (terwijl de systematiek van de strafrechtpleging de dader meer uitnodigt om zijn aandeel te verkleinen en de verantwoorde-

lijkheid te ontlopen). Een mediation biedt de dader een kans om symbolisch (bijvoorbeeld door het maken van excuses of een bepaalde taak op zich te nemen) en/of materieel (schade betalen) iets goed te maken. Een gesprek draagt ook bij aan het (symbolisch) in evenwicht brengen van de machtsverhoudingen: tijdens de strafbare gebeurtenis was de dader

Uitgaansgeweld¹²

Verdachte O. en benadeelde M. zijn beiden student in Amsterdam. Op een avond gaat M. met vier vriendinnen naar een discotheek. Het is er behoorlijk druk, het is redelijk donker en er is een rookmachine.

De meeste mensen staan met een glas bier op de dansvloer. O. maakt op de dansvloer een beweging waardoor zijn bierglas kapot gedrukt wordt in het gezicht van M. M. moet naar het ziekenhuis voor verdere behandeling en zal een blijvend litteken in haar gezicht overhouden. M. doet aangifte omdat zij meent dat O. haar met opzet heeft verwond in reactie op diens veronderstelling dat M. bier over hem heen gooide. O. vindt het vreselijk wat er gebeurd is, baalt dat hij zo dronken was en zegt dat hij alleen maar iemand probeerde terug te duwen die tegen hem was aangevallen.

Het blijkt dat het ongeval in de discotheek grote invloed heeft op M. In het begin is zij heel boos en vraagt zich af waarom O. haar zo maar opeens heeft aangevallen. Verder maakt zij zich zorgen over de wond in haar gezicht. Zij vindt het erg om een litteken op haar gezicht over te houden. Ook later heeft zij nog last van het ongeval: in grote groepen voelt zij zich niet langer op haar gemak en als ze uitgaat is ze vaak gespannen. In overleg met Slachtofferhulp vult zij een schadeonderbouwing-formulier in: voor materiële- en immateriële schade vraagt M. een vergoeding van € 1500.

De advocaat van O. vraagt aan de officier van justitie of O. kan deelnemen aan "mediation naast strafrecht". O. staat nog vaak stil bij wat er die avond is gebeurd en wil M. vertellen dat hij het niet persoonlijk bedoelde. Ook wil hij de schade vergoeden die M. heeft geleden. De advocaat zegt dat O. in strafrechtelijke zin niet bekennt, maar wel erkent dat hij ter plekke door omstandigheden M. letsel heeft toegebracht.

De advocaat geeft aan dat strafvervolgning grote consequenties heeft voor de toekomst van O. omdat hij met een strafblad niet zijn studie kan afronden in de VS. Beide deelnemers zijn zich bewust van het feit dat de beslissing over de vervolging en de mogelijke straf bij het OM en de rechter ligt. De gesprekken bij de mediator verlopen constructief. De kwestie wordt uitgepraat, zowel O. als M. wil tot een afronding komen. Als O. van M. hoort wat de impact van het incident op M. is geweest, vindt hij een hogere financiële vergoeding als genoegdoening op zijn plaats. O. en M. komen een vergoeding overeen van € 3000. M. zegt dat zij de officier van justitie zal vragen af te zien van vervolging nu zij overeenstemming bereiken over een hogere schadevergoeding.

degene met (meer) macht. Tijdens een bemiddelingsgesprek is het slachtoffer weer gelijkwaardig (of sterker nog, het slachtoffer mag iets verlangen van de dader) en wordt de – geschonden – norm van de maatschappij (her)bevestigd. De begeleiding van het gesprek door een onafhankelijke derde is nodig vanwege de emoties die door de strafbare gebeurtenis kunnen loskomen. Een tweede reden voor deze begeleiding is gelegen in het geschonden vertrouwen waardoor 'normale' communicatie tussen slachtoffer en dader – in ieder geval tijdelijk – niet mogelijk is. Waar de juridische context in het kader van het strafproces sterk wordt ingekleurd door het recht op een eerlijk (straf) proces van de verdachte, is mediation in strafzaken gericht op het faciliteren van een eerlijk herstelproces: zowel voor het slachtoffer als voor de dader.

6 De persoonlijke gevolgen van mediation in een strafzaak

De persoonlijke gevolgen die deelname aan een mediation in strafzaken kan hebben, zijn legio:

- persoonlijke uiting van gevoelens,
- constructieve verwerking,
- emotionele genoegdoening,
- herstel van de relatie,
- herstel of verbetering van communicatie met de omgeving,
- het aanvaarden van een zinvolle straf,
- eigen verantwoordelijkheid bij het goedmaken van de gevolgen, en
- een positieve invloed op het re-integratie en rehabilitatieproces van de dader.

Veel voorkomende uitkomsten van een mediation in een strafzaak zijn: spijtbetuiging, schadevergoeding, vrijwilligerswerk, een symbolisch herstel door middel van een donatie aan een goed doel of het werken aan gedragsverandering met behulp van derden (agressietraining, therapie). Bij jonge daders zien we vaak dat het slachtoffer aan de dader vraagt weer terug naar school te gaan of een opleiding te volgen. Vaak wordt een plan gemaakt over toekomstig gedrag en worden steunpersonen ingeschakeld om daarbij te helpen.

De uitkomst van een mediation kan samenvallen met de uitkomst die de officier van justitie voor ogen stond bij het opleggen van een voorwaardelijk sepot of datgene wat de rechter bij de straftoemeting in gedachten had (boete en/of schadevergoeding opleggen). Het verschil tussen de mediation en het strafproces zit hem dan in het proces zelf en het feit dat slachtoffer en dader zelf overeenstemming bereiken en de dader zelf voorstelt en meebeslist om deze actie bij wijze van genoegdoening aan het slachtoffer te aanvaarden.

12 Voorbeeld uit de Amsterdamse pilot "Mediation naast Rechtspraak" die hierna wordt besproken.

De eigen inbreng vergroot de kans op naleving. Ook kan een mediation, naast positieve veranderingen in de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer en de dader, effecten hebben op en voor hun sociale omgeving.

7 Mediation en de gevolgen voor de strafzaak

Mediation in een strafzaak is een bemiddelingsproces dat in het kader van de strafrechtspleging wordt gefaciliteerd en ingezet en dat uit de aard der zaak een zekere wisselwerking met het strafproces kan (en zal) hebben. Mediation in strafzaken veronderstelt de aanwezigheid van een (vooraf vastgesteld) aanbod voor mediation door een justitiële autoriteit, de contouren van een (verwijzings) procedure en een zodanige afstemming dat duidelijk is of en zo ja hoe in de strafrechtspleging of in het strafproces met de uitkomsten van de mediation rekening gehouden zal worden. Globaal zijn daarvoor twee manieren:¹³

1. Van mediation naast rechtspraak is sprake als mediation integraal onderdeel van de normale strafrechtelijke procedure is. In een bepaalde fase van de procedure kan de zaak worden verwezen naar een mediator/bemiddelaar. Bereikt deze het gewenste resultaat, dan heeft dat invloed op de uitkomst van de strafzaak: soms kan het tot sepot leiden, in andere situaties tot een lagere straf. Bij mediation naast rechtspraak kan de strafzaak na afloop van de mediation worden voortgezet met een dagvaarding. De rechter kan bij de strafoplegging rekening houden met de resultaten van de mediation door bijvoorbeeld een mildere straf op te leggen, een bijzondere voorwaarde of een schadevergoedingsmaatregel overeenkomstig de afspraken van partijen. In Nederland is deze variant van toepassing door middel van invoering van artikel 51h Sv (de rechter houdt rekening met de uitkomsten van een geslaagde bemiddeling).

2. Mediation als diversie: als van tevoren vaststaat dat een vaststellingsovereenkomst in een mediation tussen slachtoffer en dader kan leiden tot een eindafdoening van de strafzaak spreken we over mediation als diversie. Dit is afgeleid van de Engelse term *diversion* en betekent letterlijk “rechtsomlegging”. De geslaagde mediation fungeert dan als alternatieve afdoening van een strafproces. In Nederland wordt deze variant niet vaak toegepast.

De activiteit zelf wordt in beide gevallen begeleid door een onafhankelijke en neutrale bemiddelaar: de mediator.

13 De derde mogelijkheid, herstelbemiddeling tijdens detentie (na afloop van het strafproces) laten we in dit artikel buiten beschouwing. Zie daarover uitgebreider Dierx en Van Hoek 2012.

Door of met de politie kunnen ook afspraken worden gemaakt over aanhouding van de aangifte, in afwachting van de bemiddeling.¹⁴ Ook dat komt voor in de Nederlandse praktijk. De politie kan in sommige gemeenten doorverwijzen naar bemiddelaars of bijvoorbeeld via jeugdzorg een Eigen Kracht-conferentie laten organiseren. Zie ook het voorbeeld van afspraken over verwijzing naar bemiddeling door de politie in een vroegtijdig stadium die zijn opgenomen in Dierx en Van Hoek 2012.

8 Vergelijken met het buitenland

Op dit moment loopt Nederland in vergelijking met vele andere landen nog aanzienlijk achter in het toepassen van bemiddeling tussen slachtoffers en daders in strafzaken.¹⁵ Voor veel Europese landen is de zogenaamde Aanbeveling R(99)19 van het comité van Ministers van de Raad van Europa uit 1999¹⁶ en het Kaderbesluit van de EU van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure¹⁷ een stimulans geweest voor de totstandkoming van wet- en regelgeving en beleidsontwikkeling.

In de jaren negentig was er een eerste golf van wet- en regelgeving in de “oudere” Europese staten en tussen 2002-2006 een tweede golf, waarin landen als Bulgarije, Hongarije, Polen, Roemenië en Slovenië meededen. Voor sommige nieuwe lidstaten van de EU was een goede regeling van (onder meer) bemiddeling in strafzaken op grond van het Kaderbesluit een voorwaarde voor toetreding¹⁸.

Uit de praktijkervaring in het buitenland blijkt dat heldere informatieverstrekking over de gevolgen van deelname en een zo duidelijk mogelijke keuze tijdens de voorbereiding in een lopende strafzaak voorkomt dat daders om (al dan niet vermeende) onduidelijke redenen of verkapt eigenbelang meedoen aan een mediation en dat een slachtoffer teleurgesteld raakt over de uiteindelijke opbrengst.

Vergeleken met de wetgeving in andere landen is artikel 51h Sv een sobere en voorzichtige uitwerking van internationale regelgeving met betrekking tot herstelrecht. Het artikel biedt geen duidelijkheid over het toepassen van mediation naast

14 In Argentinië wordt dit *mediación prevencional* genoemd: preventieve mediation, als onderdeel van mediation in strafzaken. Zie Trebolle 2012.

15 Zie voor een uitgebreide beschrijving van de manier waarop in andere Europese landen wordt omgegaan met mediation in strafzaken en herstelgericht (groeps)overleg o.a. Dierx en Van Hoek, *Mediation in Strafzaken*, Den Haag: Sdu 2012 en Tak.

16 Aanbeveling R(99)19 inzake mediation in strafzaken (1999).

17 Kaderbesluit 2001/220/JBZ, PB L 82 van 22 maart 2001, zie met name artikel 1e.

18 Zie hierover uitgebreider Dierx en Van Hoek 2012 en Tak.

het strafproces en mediation als diversie lijkt op het eerste gezicht uitgesloten te zijn. Nadere afspraken kunnen op basis van het artikel worden neergelegd in lagere regelgeving (bij AMvB) of worden uitgewerkt via afspraken dan wel samenwerkingsovereenkomsten tussen de justitiële autoriteiten en dienstverlenende instanties voor bemiddeling.¹⁹ De Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming bracht in 2011 een adviesbrief uit aan Staatssecretaris Teeven van Veiligheid & Justitie. In deze brief werden aanbevelingen gedaan voor een ruimere toepassing van herstelrechtelijke interventies in het Nederlandse strafrechtssysteem, namelijk in iedere situatie waarin dit wenselijk en mogelijk is en in alle fasen van het strafrechtelijke traject, vanaf het eerste politiecontact tot en met de afhandeling door het OM en de rechter.²⁰

9 De Nederlandse ervaring tot nu toe

In Nederland is vanaf het eind van de jaren tachtig en begin van de jaren negentig steeds geëxperimenteerd met verschillende vormen van bemiddeling, waaronder strafrechtelijke dading, met gedoogsteun vanuit het Openbaar Ministerie.²¹ De experimenten met dading werden door het Openbaar Ministerie onbevredigend gevonden omdat het vervolgingsrecht met de dading verviel en niet kon herleven, ook niet wanneer de dader zijn verplichtingen uit de overeenkomst niet bleek na te leven.²² Er zijn daarna nog enkele experimenten uitgevoerd, die vervolgens in 1995 achterhaald werden door de landelijke invoering van de met de Wet Terwee samenhangende schaderegelingsoptie.²³ Deze schaderegeling beperkte zich tot de financiële schade. Aanvankelijk werd in het kader van de (experimentele) bureaus van Justitie in de Buurt (JIB) nog gepoogd te komen tot een schadebemiddelingsvariant die meer omvatte (namelijk face-to-facebemiddeling om te komen tot herstel in ruime zin)²⁴. De dading is overigens niet overal verdwenen: als voorbeeld noemen we de bemiddelingspraktijk die het

Openbaar Ministerie in Maastricht jarenlang is uit blijven voeren, als enige parket in Nederland.²⁵

In Nederland zijn vanaf eind jaren tachtig ook diverse projecten uitgevoerd die zich bezighielden met bemiddeling tussen slachtoffer en dader. In 2011 bracht de Stichting Restorative Justice Nederland een inventarisatie uit met een overzicht van alle projecten en initiatieven die er de afgelopen vijftien jaar in Nederland zijn ondernomen gebaseerd op principes van restorative justice.²⁶

Evaluatie van de verschillende projecten leerde dat de betrokkenen tevreden waren over de bemiddeling, maar ook dat de verscheidenheid in uitvoerders leidde tot verschillen in werkwijze en selectiecriteria. Dat was een van de redenen waarom het Ministerie van Justitie één organisatie verantwoordelijk wilde maken voor de landelijke ontwikkeling, implementatie en uitvoering. De Stichting Slachtoffer in Beeld (SiB, dochterorganisatie van Slachtofferhulp Nederland) werd hiervoor aangewezen en vanaf 2007 worden door SiB zogenaamde slachtoffer-dadergesprekken uitgevoerd. De gesprekken van SiB vormden geen onderdeel van het strafproces, maar vonden plaats als aanvulling op het strafproces. Dat laatste is de afgelopen jaren aan het veranderen: inmiddels worden deze gesprekken ook tijdens lopende strafzaken uitgevoerd.²⁷

10 Meest recente ervaring: Amsterdam

Een echt onderdeel van het strafproces vormden de mediations in strafzaken die werden uitgevoerd in de pilot "Mediation naast Rechtspraak" die in 2010-2011 is uitgevoerd bij de Rechtbank Amsterdam (zie kader).²⁸

De Rechtbank Amsterdam voerde tussen oktober 2010 en mei 2011 een pilotproject uit waarbij het Openbaar Ministerie voor in totaal in 61 strafzaken een voorstel heeft gedaan voor bemiddeling door een mediator. De rechtbank wilde uitzoeken hoe mediation in strafzaken het beste kan worden aangepakt vóór de zitting bij de rechter en wat daarvan de effecten en opbrengsten zijn. De resultaten zijn uitgebreid beschreven door Verberk (2011).

De Rechtbank Amsterdam heeft met het project invulling willen geven aan artikel 10 van het Kaderbesluit van de Raad van de Europese Unie van 15 maart 2001. Het Kaderbesluit draagt de lidstaten op om bemiddeling in strafzaken waarin

19 Een voorbeeld met bouwstenen voor een dergelijk convenant is opgenomen in de bijlagen bij Dierx en Van Hoek 2012. [2] Zie de brief aan de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, de heer mr. F. Teeven, 22 november 2011, www.rsj.nl/Images/brief-getekend_tcm60-395050.pdf

20 Zie de brief aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, de heer mr. F. Teeven, 22 november 2011, www.rsj.nl/Images/brief-getekend_tcm60-395050.pdf.

21 Wiewel 1997, p. 412-417.

22 Overigens kwamen bijna alle verdachten de afspraken na en was er voor zaken waarin de verdachte de verplichtingen niet nakwam een Garantiefonds ingericht dat na uitkering de vordering van het slachtoffer op de dader uit hoofde van de dadingsovereenkomst overnam en alsnog invorderde.

23 Tegenwoordig gebaseerd op de Aanwijzing Slachtofferzorg.

24 Slump 2003.

25 Dierx 2010.

26 Van Hoek, Slump 2011.

27 Zebel 2012.

28 Zie Dierx en Hogenhuis 2012 en Verberk 2011. Een ander voorbeeld van een mediationpraktijk die ruim een decennium bestaat is de bemiddelingspraktijk van een aantal parketsecretarissen van het Openbaar Ministerie in Maastricht: zie daarover Dierx 2010.

dat passend is te bevorderen en ook om met de uitkomst van bemiddelingen rekening te houden bij de berechting. Dat laatste is in het Amsterdamse project ondanks het ontbreken van ondersteunende regelgeving redelijk goed gelukt. De meeste officieren van justitie en ook het merendeel van de rechters zeggen dat ze rekening hielden met het resultaat van de mediation bij hun beslissing, ook al ontbraken ten tijde van het uitvoeren van het project algemene afspraken over hoe de justitiële gezagsdragers bij de vervolgingsbeslissing rekening kunnen houden met de uitkomsten van de mediation. Ook gaven de betrokken magistraten aan dat in een aantal gevallen het houden van een zitting na afloop van de mediation eigenlijk niet meer nodig was geweest.

Het doel van deze pilot was om (verwijzing naar) mediation ook in strafzaken mogelijk te maken en rekening te houden met de uitkomsten ervan in het strafproces. Door het OM is uitdrukkelijk als voorwaarde gesteld dat het altijd de mogelijkheid zou behouden om tot vervolging over te gaan, ongeacht de uitkomst van de mediation. Ook moest het voor de dader duidelijk zijn dat een positieve uitkomst weliswaar opgenomen zou worden in het strafdossier, maar dat dit niet van invloed hoefde te zijn op de strafeis of strafmaat. Het mediationtraject mocht tenslotte geen vertraging opleveren voor de afhandeling van het strafproces.

Van tevoren werden selectiecriteria opgesteld om zaken op te sporen die geschikt zouden kunnen zijn voor het doen van een mediation aanbod:

1. Er is een verdachte die schuld bekend.
2. De verdachte is een spijtoptant en wil een bijdrage leveren aan herstel.
3. Partijen komen elkaar in de toekomst weer tegen.
4. Er is sprake van materiële schade.
5. Er is sprake van immateriële schade, gekrenktheid.
6. Er is sprake van geweld tegen dienstverleners.

Aan de eerste twee criteria is in de praktijk niet steeds vastgehouden. De “gaaf bekende verdachte” bleek geen *conditio sine qua non*. Ook als een dader geen spijt betuigde, maar wel open stond voor een gesprek, is doorverwezen. Dit stemt overeen met ervaringen met mediation in strafzaken in andere landen. Het derde criterium weerspiegelt het feit dat bemiddeling vaak succesvol wordt ingezet in gevallen waarin slachtoffer en dader elkaar weer tegenkomen of een bepaalde relatie onderhouden. Dit criterium is volgens de doorverwijzers een belangrijke indicatie voor mogelijk succes. Ook in andere projecten blijkt bij verwijzers het idee te leven dat mediation zich vanwege de methode (confrontatie) dient

te beperken tot conflicten tussen mensen die elkaar kennen en elkaar opnieuw kunnen tegenkomen. Uitkomsten van deze en een eerdere pilot in Amsterdam²⁹ wijzen echter uit dat ook bemiddelingsgesprekken tussen onbekenden een gunstig resultaat kunnen hebben. Voorbeelden in deze pilot zijn de vernieling van caféruiten tijdens openbare dronkenschap, een uit de hand gelopen aankoop via Marktplaats en de bedreiging van een hulpverlener. Andere voorbeelden daarvan zijn berovingen, bemiddeling na verkeersongevallen en ruzies in het verkeer. In een aantal van de gevallen waarin een relatie bestaat – burenruzies, huiselijk geweld, bedreiging met geweld – is overigens soms ook sprake van (een zekere) inwisselbaarheid van de rol van slachtoffer en dader: beiden hebben dan een aandeel in de ontstane situatie.

Het is ook in andere landen niet ongebruikelijk dat, net zoals in de Amsterdamse pilot, het vestigen van een mediation-praktijk in strafzaken begint met het verwijzen van “lichtere” zaken. Veel van de herstelrechtelijke projecten zijn – ook in Nederland – op jongeren gericht en op politierechterzaken. Het gaat vaak om zaken die in aanmerking komen voor officiersafdoening en transactie.³⁰ Gangbaar is het uitvoeren van mediations in zaken die gaan over eenvoudige mishandeling (al dan niet binnen een relatie), vernieling, bedreiging, diefstal, poging tot zware mishandeling en verkeersdelicten. Zwaardere misdrijven hoeven niet te worden uitgesloten van verwijzing naar mediation. In de praktijk gebeurt dat overigens wel, omdat zware zaken zich minder zouden lenen voor mediation. Dat is niet – in ieder geval niet per definitie – het geval.³¹ Mediation in zwaardere zaken is mogelijk, zeker als de betrokkenen er behoefte aan hebben en vrijwillig overgaan tot een gesprek.³²

De mediators in de Amsterdamse pilot besteedden gemiddeld zeven uur aan een zaak, de voorbereidende gesprekken met dader en slachtoffer, het mediationgesprek, voorbereiding, organisatie en verslaglegging. De rechters en officieren gaven, op een na, aan geen extra tijd kwijt te zijn aan het mediationtraject. Sommigen vonden juist dat ze minder tijd hoefden te besteden aan de afdoening van de zaak. Zowel de respondenten uit de advocatuur als die van het OM en de rechtbank als de mediators oordelen positief over de toegevoegde waarde van mediation naast strafrecht. In zaken waar een mediation tot afspraken heeft geleid heeft de uitkomst van de mediation een groter effect op het gedrag en inzicht

29 Hogenhuis en Smolders 2004.

30 Zie hierover uitgebreid Dierx en Van Hoek, 2012, hst. 6.

31 Zie ook Van Garsse in Weijers et al, 2012, p. 69.

32 Zie hierover uitgebreider Dierx en Van Hoek 2012, hst. 6 en 7; zie ook Kruijswijk 2012 en Wolthuis 2011.

van de dader dan wanneer uitsluitend een reguliere zaaksbehandeling zou hebben plaatsgevonden. De officieren van justitie en rechters geven aan dat de resultaten bruikbaar zijn. Ook de eenzijdige verklaringen die soms zijn opgesteld (in zaken waarin het niet tot een mediation komt) worden door rechters positief gewaardeerd.

Rechters gaven aan dat de vaststellingsovereenkomst mede bepaalt wat ze vervolgens op de terechtzitting aan de orde stellen. Ze geven aan dat deze helpt om partijen in een positieve stand te krijgen en te houden. In de meerderheid van de gevallen heeft het mediationtraject invloed gehad op de vervolgingsbeslissingen. Opmerkelijk is ook dat deze functionarissen aangeven een zitting na een geslaagde mediation meestal minder opportuun te vinden. In een enkel geval werd strafoplegging ondanks de mediation nog steeds noodzakelijk geacht. Nagenoeg alle daders en slachtoffers geven aan dat zij het mediationtraject als positief hebben ervaren. In 70% van de mediations (voor zover bekend tijdens het tijdstip van de evaluatie) is de zaak niet op zitting gekomen of heeft de rechter geen sanctie opgelegd.

11 De rol van advocaten

Vanwege de positieve evaluatie krijgt dit Amsterdamse project een breder vervolg: in 2013 worden bij vier tot zes (andere) rechtbanken vergelijkbare pilots “mediation naast rechtspraak” uitgevoerd. Dat betekent dat advocaten er steeds vaker mee te maken zullen gaan krijgen.

Het strafrecht is een sterk gejuridiseerd publiekrechtelijk terrein, waarop overheidsingrijpen met drang en dwang gelegitimeerd is. Binnen de strafrechtspleging gaat het om het uitoefenen van het – bij de staat geconcentreerde – geweldsmonopolie ten behoeve van de handhaving van de openbare en de rechtsorde. Voor de verdachte als individu is het bijzonder moeilijk zich te verweren tegen een staatsorganisatie met macht, dwangmiddelen en budget tot zijn beschikking. Daarom is het strafprocesrecht sterk gericht op het organiseren en het normeren van de overheidsbevoegdheden die worden uitgeoefend over de verdachte. Het recht op toegang tot de (straf)rechter is een cruciaal en centraal mensenrecht, dat gegarandeerd wordt door artikel 6 EVRM. Dit artikel bevat ook de andere belangrijke mensenrechtelijke garanties voor een eerlijk strafproces. Uit het internationale kader vloeit voort dat er op nationaal niveau bij het toepassen van mediation in lopende strafzaken bij voorkeur sprake is van regelgeving over het door of namens de justitiële autoriteiten gedaan aanbod voor mediation, een (verwijzings)procedure en een zodanige afstemming dat duidelijk is en zo ja hoe, in de strafrechtspleging of in het strafproces met de uitkomsten

van de mediation rekening gehouden zal worden.³³

De verdachte heeft recht op een eerlijk proces en verdachte en slachtoffer hebben een moreel recht op een eerlijk herstelproces. Dat betekent bijvoorbeeld dat partijen in vrijheid moeten kunnen beslissen over deelname aan mediation en goed moeten worden voorgelicht over de betekenis van deze keuze. De eerlijke bejegening brengt mee dat een dader moet weten dat deelname aan een mediation proces gaat om iets anders dan een strafproces. En dat deelname kan betekenen dat een aantal processuele verweren verderop in de strafzaak mogelijk niet meer kan worden gevoerd. Bij deze voorlichting en uiteraard meteen bij de aanvang van een mogelijke (verwijzing naar mediation) is een belangrijke rol voor advocaten weggelegd.

Bij een mediation in een strafzaak kunnen partijen niet tegen hun zin worden betrokken en ze zijn vrij om op elk moment met de mediation te stoppen. Als partijen zich gedwongen voelen, vermindert dat de kans op een positief gesprek en is de kans groot dat het als onecht zal worden ervaren door (een van) beiden. Tegelijkertijd is duidelijk dat zowel het slachtoffer als de dader een morele en/of psychologische druk kunnen voelen om in te gaan op het aanbod.³⁴ Als de justitiële autoriteit de verwijzing naar mediation als een opdracht oplegt, zal de dader weinig tot geen ruimte voelen om deelname aan zo'n gesprek af te wijzen. Op het slachtoffer kan een dergelijke voorwaarde overkomen als een verplichting voor het slachtoffer zelf of als een “verplicht nummer” van de dader dat met achterdocht wordt bekeken. Een advocaat kan daar een rol in spelen door met zijn client ook dit soort zaken te bespreken. Het hoeft overigens naar onze opvatting niet strijdig te zijn met de vrijwilligheid als partijen indringend worden uitgenodigd voor de mediation: de verwijzende instantie kan er ons inziens wel op aandringen dat de dader in ieder geval een vrijblijvend gesprek met een mediator voert en op basis daarvan beslist of een mediationaanbod geaccepteerd wordt. Vrijwilligheid tijdens het feitelijke mediationproces kan dan, mits goed ingericht, gewoon intact blijven.

Van de advocaat, als begeleider van een client die meedoet aan een mediation in een strafzaak, wordt een “andere mindset” gevraagd. Als een feit door de dader wordt toegegeven – en bij deelname aan een mediation betekent dit vrijwel altijd

33 Hiervoor zijn met name van belang: de aanbeveling van de Raad van Europa betreffende mediation in strafzaken (verder: aanbeveling R(99)19); de resolutie Restorative Justice Programmes in Criminal Matters van de Verenigde Naties en de artikelen van het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK). Zie hierover uitgebreid Dierx en Van Hoek 2012, hst. 4.

34 Zie hierover ook Weijers 2012, p. 112 e.v.

dat de dader minimaal een bepaalde mate van betrokkenheid en/of verantwoordelijkheid erkent – betekent dit voor de advocaat dat feitelijke betrokkenheid in de rechtszaal moeilijker te ontkennen valt. Dit effect wordt maar gedeeltelijk ondervangen door het uitgangspunt dat voortvloeit uit het hierboven aangehaalde internationale kader³⁵ dat deelname aan de mediation niet mag worden uitgelegd als een bekentenis. Dat laatste is overigens een van de randvoorwaarden die als waarborg het beste ofwel in een AMvB ter uitvoering van artikel 51h Sv zou kunnen worden opgenomen ofwel in een convenant tussen de justitiële gezagsdragers en de (dienstverlenende organisatie van) mediators in strafzaken.³⁶ Het vastleggen van de basisbeginselen waaronder de mediation plaatsvindt is ook nodig om de positie van de mediator ten opzichte van de lopende strafzaak af te bakenen. De mediator moet altijd in staat zijn om onafhankelijk te opereren en alle benodigde ruimte te maken voor de bij de mediation betrokken partijen.

Een ander voorbeeld van de “andere denkrichting” waartoe het toepassen van bemiddeling uitnodigt, is het volgende. Veel advocaten zijn ervan overtuigd dat het per definitie in het belang van hun cliënt is om ieder juridisch pleitbaar standpunt aan te voeren ter verdediging van de gedragingen waarin de cliënt een rol speelde. En ook dat die handelwijze altijd beter is dan een alternatief dat juridisch niet ‘het onderste uit de kan haalt’. Advocaat Sidney Smeets bracht deze beroepsvisie scherp naar voren naar aanleiding van de kritiek op het optreden van de advocaten van Robert M.³⁷ De advocaten van deze verdachte verzetten zich tegen het uitoefenen van spreekrecht tijdens de zitting door de ouders van de misbruikte kinderen en vroegen, ondanks het feit dat verdachte Robert M. spijt betuigde over het door hem veroorzaakte leed, toch op juridische gronden vrijspraak van de meeste van de ten laste gelegde feiten. Advocaat Smeets verzette zich tegen de kritiek van de advocaat van de ouders van de misbruikte kinderen die stelt dat de argumentatie van de advocaten van Robert M. een gebrek aan inlevingsvermogen van de cliënt zelf weerspiegelt. Smeets noemde degene die dat vindt blind voor de rol van de raadsman en vindt dat deze criticus ‘faalt als verlicht mens en democraat’. Smeets betoogde verder dat een goede advocaat faalt als hij niet de

optimale verdediging voert, ongeacht de persoon van de dader en ongeacht de aard van de zaak.

Hier maakt de advocaat een hele andere beweging dan die door het inzetten van herstelrecht wordt voorgesteld. Dan gaat het immers om ruimte maken voor een gesprek over de gevolgen van de gebeurtenis, verantwoordelijkheid nemen voor wat je gedaan hebt, herstellen van aangerichte schade en praten over en werken aan de mogelijkheid om een nieuwe wending te geven aan de toekomst. En dit alles rekening houdend met de persoonlijke omstandigheden van de dader en de aard van de zaak. Toepassen van herstelrecht is een uitnodiging aan de advocaat om zijn cliënt te stimuleren wel empatische gevoelens over het aangerichte leed te tonen en zichtbaar te maken. Herstelrecht is zodoende ook een uitnodiging aan advocaten om de eigen rolopvatting te verrijken, in ieder geval tijdens de mediation. Herstelrecht nodigt uit om juist wel te reflecteren op hoe het vasthouden aan juridische argumentatie tot vervreemding en onbegrip kan leiden, niet alleen bij het slachtoffer en diens omgeving maar ook bij de dader zelf en diens naasten.³⁸ Uiteindelijk is de advocaat ook onderdeel van het strafrechtstelsel dat ruim twee eeuwen geleden werd bedacht, in een tijd dat er nog veel minder bekend was of nagedacht werd over communicatie en psychologie. Van de politie, het OM, de rechter, maar ook van de advocaat mag worden gevraagd in dit verband opnieuw naar de eigen taakopvattingen te kijken en in ogenschouw te nemen wat het tonen van empathie juist wel zou kunnen betekenen voor de betrokkenen bij een strafbaar feit.

Literatuur

- J.R. Blad, ‘Slachtoffer-dadergesprekken als vorm van rechtshandhaving’, Justitiële Verkenningen 2007, WODC.
- J. Blad, ‘Voorgenomen slachtoffer-dadergesprekken voldoen niet aan Europees Kaderbesluit’, Tijdschrift voor Herstelrech 2007 (7) 2, p. 72-74.
- J.R. Blad, ‘Slachtofferhulp, slachtofferzorg en strafrechtelijke rechtshandhaving’, in: J.R. Blad (red.), Strafrechtelijke rechtshandhaving, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2008.
- J.R. Blad en K. Lauwaert, ‘Evidence based policies? Empirical research on restorative justice in the Netherlands’, in: I. Vanfraechem, I. Aertsen, J. Willemsens (Eds), Restorative Justice Realities. Empirical Research in a European

35 Zie hierover en ook over de specifieke betekenis van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind voor het jeugdstrafrecht ook Dierx en Van Hoek 2012 en Wolthuis 2012.

36 Zie voor een voorbeeld van een dergelijk convenant Dierx en Van Hoek 2012.

37 Sidney Smeets, ‘Robert M. en Brevik verdedigen’, Volkskrant 20 april 2012.

38 Zie over deze kwestie in de zaak Robert M. ook John Blad, ‘Spreekrecht ouders is in belang van samenleving’, NRC 20 maart 2012.

- Context, Den Haag: Eleven International Publishing 2010, p. 175-206.
- H. Boutellier, 'Herstel als ander begin', Tijdschrift voor Herstelrecht 2008, nr. 1, p. 53-57.
  - J. Dierx, 'De blauwe plekken moeten liefst nog niet zijn verkleurd. Strafrechtelijke bemiddeling in Maastricht', Tijdschrift voor Herstelrecht, p. 53-61.
  - J. Dierx en S. Hogenhuis, 'Rechtbank Amsterdam draait proef met mediation in strafzaken', Tijdschrift voor Herstelrecht 2012, nr. 1, p. 46-56.
  - J. Dierx en A. van Hoek (m.m.v. John Blad, Stijn Hogenhuis en Suzanne Jansen), Mediation in strafzaken. De praktische toepassing van restorative justice en herstelrecht, Den Haag: Sdu, 2012.
  - A. van Hoek en G.J. Slump, De toepassing van herstelrecht in Nederland: bouwstenen voor een toekomstvisie, Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011. Dit rapport is te downloaden via www.restorativejustice.nl.
  - A. van Hoek en G.J. Slump, Inventarisatie herstelrechtelijke projecten en activiteiten in Nederland van 1980 tot heden en buitenlandse voorbeelden, Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland, in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011. Dit rapport is te downloaden via www.restorativejustice.nl.
  - A. van Hoek, G.J. Slump, M. Leijten en A. Ochtman, De toepassing van herstelrecht in Nederland: toekomstvisie en advies, Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland, in opdracht van het Ministerie van Veiligheid en Justitie 2011. Dit rapport is te downloaden via www.restorativejustice.nl.
  - G.J. Slump, Bemiddelingsmodaliteiten bij Justitie in de Buurt, Amsterdam: DSP-groep 2003.
  - P. Tak, Mediation in Strafzaken. Een verkennend rechtsvergelijkend onderzoek naar de wettelijke regeling en de toepassing van mediation in strafzaken in Duitsland, Oostenrijk en Frankrijk, Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen 2011.
  - M.E. Treballe, Mediación prevencional, Buenos Aires: Ediciones de la República 2012.
  - S. Verberk, Mediation naast strafrecht in het arrondissement Amsterdam: een beschrijving van het proces en een verkenning van de effecten, Amsterdam: Rapportage van de Rechtbank Amsterdam oktober 2011.
  - T. Wachtel, Real Justice. How we can revolutionize our response to wrongdoing, Pipersville, PA: The Pipers Press 1997.
  - L. Walgrave, 'Herstelrecht en sociaal werk', Tijdschrift voor Herstelrecht 2010, nr. 4, p. 44-48.
  - I. Weijers, (red.), Slachtoffer-dadergesprekken in de schaduw van het strafproces, Den Haag: Boom-Lemma uitgevers 2012.
  - A. Wolthuis, Herstelrecht, een kinderrecht, Den Haag: Boom Lemma Uitgevers 2012.
  - S. Zebel, 'Een quasi-experimentele studie naar de effecten van de Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken', in: Weijers 2012, p. 21-44.
  - H. Zehr, Changing Lenses: A New Focus for Crime and Justice, Scottsdale, Pennsylvania: Herald Press 1990.
  - H. Zehr, The Little Book of Restorative Justice, Inter-course: Good Books 2002.